

Tore Lindholm

Religions- og livssynsfrihet i den norske grunnskolen¹

Som et eksempel på hvordan menneskerettighetserklæringen har relevans for hverdagslivet til barn og foreldre, vil denne artikkelen ta opp trosfrihet som et menneskerettighet og knytte rettighetstemaet til den livssynspolitiske debatten omkring kristen formålsparagraf og kristendomsfaget i grunnskolen. (Red.)

Innledning

Alle mennesker er "skapt i Guds bilde". Etter Bibelens menneskesyn skal enhver anerkjennes som grunnleggende likeverdig. Under moderne samfunnsforhold innebærer det at alle skal ha samme grunnleggende friheter og rettigheter, uten forskjellsbehandling. Menneskerettigheter er *ikke* privilegier og nådesbevisninger som varierer med folks ulike anseelse, innsats, vandel eller livsførsel – eller med deres religiøse meritter. Menneskerettigheter er "umistelige". De betyr mest for folk hvis status, kultur, religion eller livsstil gjør dem lite aktet av de mange og de sterke. Religiøse minoriteter er viktige eksempler.

Det menneskerettslige likeverdsidealet er meningsfylt, selv om det har åpenbare utopiske drag. Utopisk er bl a den postulerte verdensomspennende likestilling mellom alle mennesker når det gjelder å sikre deres rettigheter. I den virkelige verden bærer hver enkelt stat hovedansvaret for å sikre folks menneskerettigheter. Denne oppgaven krever en godt integrert stat med betydelige ressurser. Men makt og rikdom er som kjent ulikt fordelt mellom stater; fattige og svake stater har rett og slett ikke evne til menneskerettighetssikring på nivå med rike og sterke. Viljen til respekt for menneskerett beror på historiske tradisjoner og

¹Deler av denne artikkelen er også trykt i boka "Håp for verden. Kirken og menneskerettighetene" Oslo, Kirkens u-landsinformasjon 1998.

skiftende ytre omstendigheter. Og interessekonflikter statene imellom fører ofte til menneskerettslig dobbeltmoral i statenes utenrikspolitikk. Av slike årsaker kan gapet mellom rettsnorm og realitet bli stort.

Når vi skal studere *religions- og livssynsfrihet* (eller kort og godt *trosfrihet*) som en menneskerettighet blir vi konfrontert med en ganske annen og særlig for kirken ubehagelig "utopisme": For riktignok begrunner vi i dag, med rette, alle menneskers likeverd i den bibelske åpenbaring. Troen på menneskets gudsbilleshed er blitt en virksom bevegelse til innsats for universelle menneskerettigheter, herunder ikke minst for uavkortet trosfrihet. Men, nettopp i trosfrihetsspørsmålet har kirken, i ord og gjerning, gjennom store deler av sin historie selv krenket idealet om likeverd mellom alle mennesker. Det er viktig at vi nå ikke fortrenger dette faktum. Vi må være i stand til å spørre: hvordan kunne kirken selv bidra til at trosfrihet så lenge forble en urealisert utopi? Og: støtter våre kirker i praksis uavkortet trosfrihet i dag?

Hva går menneskerettigheten til religions- og livssynsfrihet ut på?

En uavkortet og stabil trosfrihet i et samfunn må, som andre menneskerettigheter, finne fotfeste i samfunnsmoral, politikk og levende tradisjon. Formell statlig tilslutning til folkerettslige regler er viktig, men ikke nok. Vi skal likevel ta utgangspunkt i de sentrale folkerettslige bestemmelsene om trosfrihet som moralsk eller rettslig er bindende for Norge. Først artikkel 18 i Verdenserklæringen om menneskerettigheter (V):

Enhver har rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet. Denne rett omfatter frihet til å skifte religion eller tro, og frihet til enten alene eller sammen med andre, og offentlig eller privat, å gi uttrykk for sin religion eller tro gjennom undervisning, utøvelse, tilbedelse eller ritualer.

Artikkel 18 i Internasjonal konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) er mer detaljert. Første paragraf 18.1 gjentar i hovedsak bestemmelsen fra V ovenfor, dernest følger ytterligere tre paragrafer 18.2, 18.3 og 18.4:

18.2- Ingen må utsettes for tvang som vil kunne innskrenke hans frihet til å bekjenne seg til eller å anta en religion eller tro etter eget valg.

18.3- Friheten til å utøve en religion eller tro skal ikke være gjenstand for andre begrensninger enn slike som er foreskrevet i lov og som er nødvendige for å beskytte den offentlige sikkerhet, orden, helse eller moral, eller andres grunnleggende rettigheter eller friheter.

18.4- Konvensjonspartene [dvs. Norge og andre stater som har ratifisert SP] forplikter seg til å respektere foreldres, og i tilfelle vergers, frihet til å sørge for sine barns religiøse og moralske oppdragelse i samsvar med deres egen overbevisning.

Når det gjelder trosfrihetens status merker vi oss at hele artikkel 18 er *ufravikelig*; stater kan altså ikke løpe fra sine forpliktelser ved å påberope seg nødssituasjoner som krig, katastrofe eller opprør (se SP art. 4). Samvittighetsfriheten, dvs, SP art. 18.1 og 18.2, gjelder *absolutt*, mens friheten til å uttrykke og utøve religion og livssyn *kan begrenses*, dersom vilkårene nevnt i SP artikkel 18.3 er oppfylt.

Etter SP artikkel 18.4 er det vi kaller foreldreretten en integrerende del av religions- og livssynsfriheten, noe som kommer enda tydeligere fram i artikkel 2 av Første tilleggsprotokoll til Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (E):

Ingen skal bli nektet retten til utdanning. Funksjoner staten påtar seg i utdanning og undervisning, skal den utøve med respekt for foreldrenes rett til å sikre slik utdanning og undervisning i samsvar med deres egen religiøse og filosofiske overbevisning.

Foreldreretten må tolkes i lys av Konvensjon om barnets rettigheter (B) som sier at offentlige tiltak som vedrører barn, først og fremst skal ta "hensyn til hva som gavner barnet best" (B artikkel 2.1; se også artikkel 14, artikkel 29.1(c) og artikkel 30). Hva det kan innebære og ikke innebære for trosfriheten kommer vi tilbake til nedenfor.

Det generelle menneskerettslige diskrimineringsforbudet er en viktig del av religions- og livssynsfriheten og må derfor tas med her. Vi finner det i V artikkel 2, i SP artikkel 2.1 og artikkel 26, og kanskje mest slående formulert i E artikkel 14:

Utøvelsen av de rettigheter og friheter som er anerkjent i denne Konvensjon, skal sikres uten noen som helst diskriminering på grunn av kjønn, rase, hudfarge, språk, religion, politisk eller annen mening, nasjonal eller sosial opprinnelse, tilknytning til en nasjonal minoritet, eiendom, fødsel eller noe annet forhold.

Vi har, så langt, sammenfattet sentrale folkerettslige bestemmelser om menneskeretten til trosfrihet. Enkelte lands reservasjoner kan nok være betydelige, men i hovedsak er bestemmelsene i dag offisielt godtatt av de fleste land. SP er i 1997 ratifisert av 137 stater. Dette er i seg selv bemerkelsesverdig. Men når det kommer til praksis er motstanden ofte seiglivet, og ofte legitimert ved å vise til "særlige historiske tradisjoner". Mange steder har det vist seg vanskelig å sikre det fotfestet i lovgivning, forvaltning og offentlig moral som trengs for at folk skal kunne utøve trosfrihet helt og uavkortet.

Menneskerettighetenes rolle i et moderne samfunn

Menneskerettighetene kan langt på vei oppfattes som forsvar for et livssynspluralistisk og funksjonelt oppdelt moderne samfunn. Når menneskerettighetene er sikret, understøtter de en "sekulær" samfunnsordning bl a fordi de i forhold til religion står på linje med amerikansk rettighetstradisjon fra 200 år tilbake, som ikke var anti-religiøs, men nettopp ville skille religion fra statsmakt *til beste for begge parter*. Moderne menneskerettigheter hindrer staten i å forfordele noe enkelt livssyn og garanterer en *allmen* tros- og livssynsfrihet, herunder også friheten til å være ateist eller religiøst likegyldig. Når staten sikrer menneskerettigheter og sekularisering, er staten *livssynsnøytral*. Men den er selvsagt ikke *verdinøytral* og ikke *religionsfiendtlig*. Den står ikke i veien for at folk praktiserer og forkynner sin tro, for at livssyn blir offentlig debattert, for at folks levesett, oppfatninger og normer har sterke religiøse forankringer eller for at religiøse verdier får oppslutning og betydning i det sivile samfunn. Et sekulært samfunn kan godt være et samfunn der religionen står sterkt (som i USA).

Den menneskerettslige utfordringen til religioner og livssyn

Den menneskerettslige utfordringen til hver enkelt religiøs og livssynsmessig gruppering er at denne kan bekrefte, gjennom en begrunnelse som internt er overbevisende og autoritativ, *for det første* at alle mennesker offentlig er å anse som frie og likeverdige uansett deres tro eller livssyn og *for det andre* at den faktiske livssynspluraliteten i moderne samfunn er å anse for politisk legitim. Gitt at disse to menneskerettslige prinsippene er fullt ut akseptert, så er den praktiske følgen at enhver har rettmessig krav på samme offentlige status og samme rettsvern, og at disponeringen av statsmakt og statsressurser ikke skal diskriminere eller forfordele noe livssyn eller noen religion (når dens utøvelse ikke truer en menneskerettslig samfunnsorden).

Det er her selvsagt ikke snakk om å undergrave at troende bekjenner og proklamerer sin tro som objektivt sann og frelsesnødvendig. Men det gjelder å få kne-satt offentlig en prinsipiell oppslutning om at intet livssyn, uansett dets sannhet, kan ha krav på monopol eller privilegier i rettsordning, politikk og forvaltning. Med andre ord: menneskeverds- og frihetsverdier har *politisk* forrang framfor livssynssannhet. Denne forrangen forutsetter verken livssynsrelativisme eller religiøs likegyldighet. Det dreier seg om en *politisk* livssynsnøytralitet som må til for å sikre medlemmene av de ulike trosgrupperingene i samfunnet adekvate vilkår både for deres interne liv og interne diskurser og for dialog og legitim rivalisering dem imellom.

Religions- og livssynsfrihet i dagens Norge

Er folks rett til fritt å utøve sin religion eller sitt livssyn godt sikret i dagens Norge? Hvis målestaven er de menneskerettslige trosfrihetsbestemmelsene som Norge er forpliktet av, og vi sammenligner oss med andre land, kommer Norge tålig godt ut. Trosfriheten er ikke vesentlig truet i Norge. Og det skulle bare mangle! Norge er et uvanlig stabilt, velstående, homogent og lite samfunn; vi er særdeles gunstig stilt.

Det bemerkelsesverdige ved Norge er likevel hvor spesielle vi er på området stat og religion. Vår grunnlov, Europas eldste, sikrer fremdeles den evangelisk-lutherske religion, organisert i Den norske kirke, en privilegert stilling som "statskirke". På den annen side kan alle øvrige tros- og livssynssamfunn nyte godt av uvanlig generøse offentlige støtteordninger, etter et likestillingsprinsipp der hvert trossamfunn har krav på samme støtte per medlem som hva det koster å drive Den norske kirke per medlem. Medlemsregistering blir derfor ett viktig mellomværende mellom trossamfunn og stat. De fleste religionsfrihetsproblemer i dagens Norge følger av statskirkeordningen, av den privilegerte særstatus Den norske kirke har hatt og i neddempet form ennå har.

a) *Statskirken*. Nylig uttalte Nansenskolens dialoggruppe om religion, livssyn og menneskerettigheter i Norge, der de fleste større norske livssyns- og trossamfunn deltok, at en statskirkeordning ikke i seg selv strider mot menneskerettighetene, selv om den må medføre diskriminering på et offentlig-symbolsk plan (Grunnlovens §2b). Men både Dialoggruppen og andre påpeker at andre bestemmelser i Grunnloven er menneskerettslig mer problematiske.²

Utfordringen til "det statskirkelige Norge" må være å vise at statsreligion og statlig livssynsnøytralitet ikke trenger kollidere, men tilmed kan støtte hverandre gjensidig, slik at trosfrihet sikres minst like godt som under andre alternativ. Vi må huske at statlig *livssynsnøytralitet* ikke betyr *verdinøytralitet*. Den norske modellen med betydelig statlig støtte fordelt etter medlemstall til *alle* trossamfunn, tar tvert om for gitt at de mange religions- og livssynssamfunn i Norge er verdifulle bestanddeler av vårt sivile samfunn, som det er en offentlig oppgave å understøtte. I et moderne markedssamfunn er det ikke opplagt best å overlate religion helt til private krefters frie spill. Gitt Norges historiske utgangspunkt med en offentlig privilegert majoritetskirke er det trolig mulig å bevare en *menneskerettslig modifisert statskirke* og så gå videre med å bygge ut *systemet av kompensatoriske tiltak* for de øvrige trossamfunn i pakt med internasjonale normer

² Inge Eidsvåg og Lena Larsen. 1997. red. *Religion, livssyn og menneskerettigheter i Norge*. Universitetsforlaget. Hans Eide Aarre. 1997. *Livssyn og menneskerettigheter*. Cappelen Akademisk Forlag.

for livssynsfrihet og ikke-diskriminering. Ikke bare Den norske kirke kan ha mye å miste ved en fullprivatisering av religions- og livssynssaker.

Men om nå Norge beholder statskirken, vil da ikke livssynsminoritetene og sikringen av deres trosfrihet likevel lide overlast? To viktige livssynspolitiske saker har de siste år fått utfall som ikke lover så godt:

b) *Kristen formålsparagraf og obligatorisk kristendoms kunnskap i grunnskolen.* Grunnskolelovens §1 fastslår: "Grunnskolen skal i forståing og samarbeid med heimen hjelpe til med å gje elevane ei kristen og moralsk oppseding..." Denne formålsbestemmelsen er det unektelig vanskelig å forene med de grunnleggende menneskerettsnormene for trosfrihet og ikke-diskriminering. Disse er også nedfelt i Barnekonvensjonen. B art 14.1 sier "Partene skal respektere barnets rett til tanke-, samvittighets- og religionsfrihet"; art 14.2: "Partene skal respektere foreldrenes, eventuelt vergenes, rett og plikt til å veilede (den norske oversettelsen lyder feilaktig "opplyse") barnet om hans eller hennes rettigheter på en måte som samsvarer med barnets gradvise utvikling", art. 29.1.(c): "[Partene er enige om at barnets utdanning skal ta sikte på:] å utvikle respekt for dets foreldre, dets egen kulturelle identitet, språk og verdier, for de nasjonale verdier i det land barnet bor, landet hvor han eller hun måtte komme fra og for kulturer som er forskjellige fra hans eller hennes egen..." og endelig art. 2.1: "De stater som er parter til denne konvensjon skal respektere og garantere de rettigheter som er fastsatt i denne konvensjon for ethvert barn innenfor deres jurisdiksjon, uten forskjellsbehandling av noe slag og uten hensyn til barnets, dets foreldres eller vergers ... religion ..."

Fra 1936 hadde loven åpnet for at barn av foreldre som ikke tilhører statskirken, helt eller delvis kunne bli fritatt fra kristendomsundervisningen. Etter Mønsterplanen av 1974 kom "Alternativ livssynsundervisning" til som et eget tilbud. I 1993 ble det valgt av 4,4 % av elevene. Erfaringene var blandet. I 1995 vedtok Stortinget å *gjeninnføre* et felles religions- og livssynsfag, nå kalt "Kristendoms kunnskap med religions- og livssynsorientering" (KRL), som atter er *obligatorisk* og bare tillater *begrenset fritak*.

Både stortingsvedtaket og læreplanene for KRL (begge med utspring i "Pettersenutvalget"³) avfødte en voldsom debatt. "Aksjon livssynsfrihet" ble dannet for å stanse det nye faget og ivareta livssynsminoritetenes interesser. Humanetikere, muslimer, jøder, buddhister, frikirkefolk, katolikker og representanter for andre livssynssamfunn – samt en rekke medlemmer av Den norske kirke – har gjort felles sak og i det minste oppnådd at de endelige læreplanene (vedtatt høsten

³ Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet nedsatte i august 1994 et utvalg (Pettersenutvalget) som skulle vurdere kristendoms-, livssyns- og religionsundervisningen i grunnskolen, videregående skole og lærerutdanningen.

1996) ble betydelig modifisert og reglene for delvis fritak (vedtatt juni 1997) litt mer liberale. Det nye, av stortingsflertallet skapte skolefaget Kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsorientering (KRL), må stadig vekke tolkes i lys av grunnskolens uforandrete kristne formålsparagraf. Og hovedspørsmålet gjenstår: Strider dette nye, obligatoriske kristendomsfaget mot ånden og mot bokstaven i menneskerettsnormene om trosfrihet og ikke-diskriminering?⁴

Rabbiner Melchior i Det Mosaiske Trossamfund uttalte høsten 1997 på et møte mellom representanter for mange ulike livssynssamfunn i Norge at spørsmålene som kom til overflaten rundt det nye kristendomsfaget, hadde vekket og samlet livssynsminoritetene i Norge til et fruktbart samarbeid. "Men", fortsatte Melchior, "tausheten fra Den norske kirkes ledere om krenkelsen av menneskerettighetene i denne saken har følt som et svik mot minoritetene". Dette er klar, og dessverre ikke urimelig, tale.

For det krever særlige tolkningskunster å overse at faget KRL har en reell konfesjonell forankring i evangelisk-luthersk kristendom: Etter læreplanen skal faget "ivareta den enkelte elevs identitet ut fra egen tilhørighet", en "tilhørighet" skolen formodentlig vil anta er evangelisk-luthersk så lenge et barns foresatte ikke oppgir et annet livssyn. Lærestoffet er dominert av kristne emner, og alt lærestoff på småskole- og mellomtrinn skal presenteres gjennom en fortellerdidaktikk som synes skreddersydd til kristen trosformidling, men kanskje ikke passer så godt for andre livssyn. Kritisk kirkehistorisk stoff, derimot, er mangelfullt på alle trinn. Pettersenutvalget mente at fagets konfesjonelle forankring ikke er "teologisk" og ikke "juridisk", men "pedagogisk". Talen om konfesjonell forankring er senere fjernet, men realiteten består. At KRL har "konfesjonell forankring" betyr her at det er rimelig å anta at faget fortrinnsvis vil påvirke i retning av én bestemt religion. De foreliggende fagplaner, tolket i lys av skolens formålsparagraf, fagets navn og særlig den identitetsforvaltnings-ideologi som gjennomsyrrer forarbeidene, gir KRL en slik retning. Av aktelse for trosminoritetenes likeverd og av hensyn til redelighet i egne rekker bør især Den norske kirke nå ikke forkludre samtalen på tvers av religions- og livssynsskiller. Megetsigende taushet er én ting. En annen ting er utenomsnakk, som å anføre at motstanden mot KRL skyldes at faget ikke er utprøvet ennå og ble "presset vel raskt igjennom".⁵

⁴ For ytterligere stoff og henvisninger se Eidsvåg og Larsen 1997 og Aarre 1997. Se også utredningen til Erik Møse, *Fritak for undervisning i faget kristendoms-kunnskap med religions- og livssynsopplæring. Forholdet til Norges folkerettslige forpliktelser*, avgitt til KUF 22. januar 1997. KUFs fagplaner for KRL er dokumentert i *Læreplanverket for den 10-årigeskolen* (1996), særlig ss 89-107, og de er supplert med *Veiledning til læreplanverket for den 10-årige skolen* (1997) samt diverse rundskriv etc.

⁵ Notto R. Thelle. 1998. "Tro og tradisjon i skoleklassen". *Aftenposten*, kronikk 25. januar.

For den tungtveiende innvending mot KRL fra våre livssynsminoriteter er jo nettopp at faget krenker foreldres og vergers menneskerett til gjennom offentlig skole å sikre sine barn en "utdanning og undervisning i samsvar med deres egen religiøse og filosofiske overbevisning" og dette "uten noen som helst diskriminering". Dertil kommer at praktiseringen av en begrenset fritaksordning uunngåelig vil virke stigmatiserende for deres barn. Dette gjelder især de første skoleårene der KRL-undervisningen skal være integrert i den øvrige undervisning.

Praktiseringen av religionsfriheten må selvsagt ta hensyn til "hva som gagnar barnet best", slik barnekonvensjonen påbyr. Men å forsvare innføring av et obligatorisk, konfesjonsforankret KRL med hensynet til "hva som gagnar barnet best", er først og fremst skamløs majoritetsarroganse mot tungtveiende innvendinger fra minoritetsforeldre.

En grunnskole med ett felles religions- og livssynsfag er en aktverdig målsetting. Men skal faget holde menneskerettslige mål, må grunnskolens formålsparagraf, fagets konfesjonelle navn og konfesjonelle forankring må fjernes, slik at fagstoffet bygges opp med større vekt på balanse både i omfang og i presentasjonsmåter, og slik at også religionskritisk fagstoff basert på historisk kunnskap blir innarbeidet - og da mest om de religioner og livssyn som gis størst plass. Slike krav er *ikke* uttrykk for noen motvilje, fra minoritetenes side eller på deres vegne, mot at deres barn skal lære "norsk virkelighet" å kjenne. Minoritetene har *ikke* protestert mot at evangelisk-luthersk kristendom får betydelig større plass i kunnskapsstoffet enn andre livssyn og trosretninger og de har erkjent at slik kunnskap er avgjørende for å forstå norsk historie og kultur. Men norsk virkelighet er dynamisk og en del av en større verden, og norske skoleelever skal forberedes til å leve i framtidens mer komplekse samfunn.

Et mer balansert, åpent og kritisk fellesfag blir altså ikke verdinøytralt og "dødt"; tvert om: Rimelig godt skolerte lærere må kunne gi en innlevende, redelig og kritisk framstilling også av trosoppfatninger de ikke selv står inne for. Undervisning som slik viser elevene verdens religiøse mangfold, og som ikke retusjerer skyggesider eller dekker over voksnes rådvillhet, er nok mer forvirrende enn "oppbyggelig" undervisning forankret i én dominerende religion. Men det er betydelig mer sannferdig overfor livet og gjør elevene bedre rustet til å bo i et flerreligiøst Norge og i en flerreligiøs verden.

Så lenge grunnskolen opprettholder et konfesjonelt forankret, obligatorisk religionsfag, burde retten til fullt fritak være udiskutabel. Når den ikke er det, vitner det om at forsoningspunktet mellom en seiglivet statskirkelig tradisjon og menneskeretten til uavkortet trosfrihet ennå ikke er funnet i Norge.

Hvor lenge skal vi vente på et klartenkt utspill fra Den norske kirkes ledelse om *uavkortet trosfrihet i den norske skole*? Testen på vår respekt for andre, etter de universelle moralske normer som vi gjerne vil bekjenne oss til, er som kjent de tilfeller der anvendelsen av normene går mot det vi oppfatter som våre egne partikulære interesser. Kirkens anvendelse av de menneskerettslige normene for trosfrihet på saken om KRL er ikke noe unntak, heller ikke i det stykket at identifiseringen av de underliggende egeninteresser som "kristelige" neppe holder kristelige mål. Og vi må, om ikke annet så i det miste av klokskap, ta det globale perspektiv i betraktning: Dersom Norge, som er uvanlig gunstig stillet, fusker med religionsfriheten på hjemmebane, hvordan kan vi da forvente at andre, langt mindre gunstig stilte land, skal høre på våre klagemål om krenking av trosfrihet for kristne minoriteter?

c) *Avslag på søknad under privatskoleloven om støtte til muslimsk grunnskole.* Retten til å etablere privatskoler på pedagogisk eller religiøst grunnlag er slått fast i privatskoleloven. Etter søknad kan en privatskole få driftsstøtte fra departementet. En rekke kristne privatskoler mottar offentlig støtte. En søknad om støtte til å drive en muslimsk grunnskole i Oslo (Prosjekt Ny Grunnskole) ble avslått av KUF sommeren 1995. Avslaget så bort fra det religiøse rettighets-spørsmålet og ble i hovedsak begrunnet ut fra hensynet til integrering av fremmedspråklige elever i det norske samfunn.

Begrunnelsen for avslaget i hensynet til barnas integrasjon kan virke søkt. Grunnskole-alternativet som bys de fleste barn av muslimske foreldre i Oslo er lite egnet til å fremme deres integrasjon i det norske samfunn: Mellom 85 og 95 % av elevene ved sentrumsskolene har fremmedspråklig bakgrunn! Et nærmere studium av Prosjekt Ny Grunnskole styrker inntrykket av at denne skolen ville kunne hanskes godt med integrasjonsproblematikken.

Departementet påpeker også at betydelige midler bevilges til morsmålsundervisning i den offentlige skolen. Dette er irrelevant som begrunnelse for å avslå støtte til en privatskole som ville gi barna et klart bedre morsmålstilbud.

Departementet vektlegger videre at den offentlige skolen gir muslimske barn muligheter for å få undervisning i egen religion. Her er diskrimineringen mot Prosjekt Ny Grunnskole som et muslimsk prosjekt åpenlys: ingen kristne privatskoler er blitt nektet støtte med begrunnelse i at den offentlige skolen underviser i kristendom.

Etter at avslag ble gitt, er det nye, konfesjonsforankrete KRL blitt innført og gjort obligatorisk i grunnskolen. Avslaget har derfor alvorligere virkninger for religionsfriheten i dag enn i 1995, da fritaksrett og tilbudet om alternativ livssynsundervisning ennå sto ved lag.

De menneskerettsnormer det først og fremst er snakk om, er foreldreretten og forbudet mot diskriminering i statens gjennomføring av menneskerettsvernet. Avslaget er et eksempel på forskjellsbehandling i klart sammenlignbare saker. De reelle hensyn som blir anført i begrunnelsen, er dessuten svært dårlig funderte.

Det er vanskelig å bedømme avslaget annerledes enn at det her ikke er menneskerett som rår, men makt: dels trykket fra en heller ureflektert religiøs majoritet, og dels en departemental sosialdemokratisk maktbrynde som ikke kvier seg for å disponere "offentlig Religion" *light* som remedium i den politiske integrasjons tjeneste.

Talsmenn for Den norske kirke– samt for Kristelig Folkeparti – har i denne saken vist større forståelse for den religiøse minoritets problemsituasjon enn hva de mobiliserte i spørsmålet om å innføre et obligatorisk KRL. Kanskje en eventuell ny søknad om støtte til muslimsk grunnskole ville føre fram?⁶

Alle mennesker er likeverdige: et kristent prinsipp – men ikke et kristent monopol

Vi bor i dag i et land som klart og irreversibelt er blitt flerreligiøst, og vi befinner oss i et stadig tettere vekselspill med en verden der andre religiøse trosformer og livssyn enn våre er framherskende. Den kristne kirke – herunder bl a Den norske kirke – vet at den ut fra sine normative kilder er forpliktet på prinsippet om alle menneskers likeverd. Vi vet at gjennombruddet for denne erkjennelsen, med tanke på hvert menneskes rett til uavkortet å følge sin egen samvittighet i trosspørsmål, er ny i kirkens historie. Folk med et ikke-religiøst humanistisk livssyn har kjempet for trosfrihet lenge før de fleste kirker fulgte opp. Vi kan også ta til etterretning at dette prinsippet finner intern støtte i ikke-kristne religioner: en reformtenkning som utenfra sett ligner kirkens historiske "omvendelse" til menneskerett og ubeskåret trosfrihet, foregår i dag innenfor de andre store verdensreligionene. Religiøst begrunnet støtte til trosfrihet er, heldigvis, ikke er et kristent monopol. Men grobunnen har en tid vært gunstigst i vestlige land.

Et viktig poeng i denne artikkelen er at universelle menneskerettsnormer og et sekulært samfunn hører sammen: menneskerettighetene er normative rammer både om de ulike religioners og livssyns politiske og juridiske likeverd og om

⁶ (Merknad etter at overstående ble skrevet:) KUFs ja til til en søknad om å starte videre-gående muslimsk skole under privatskoleloven er et løfterikt signal.

differensieringen av religions- og livssynsanliggender fra andre saker i samfunnslivet.

Hovedtesen er at *bare* et samfunn der politisk makt og livssyn er klart adskilt, kan beskytte uavkortet trosfrihet i et moderne, flerreligiøst samfunn. Samfunnets sekularisering framtvinger ikke kirkelig tilpasning til den politiske makt, men åpner for kirkens frigjøring fra den politiske makt. Kirken er ikke en fri kirke, og en kirke for frie samvittigheter, før den frir seg fra sitt babylonske fangenskap som privilegert bruker av og særredskap for statsmakten

Først når trosfriheten gjelder uavkortet, når vernet om alle religioners og livssyns likeverd er stabilt sikret i et samfunn, da kan kirken *uten å krenke noe menneskes menneskeverd* gå ut på veiene, nøde folk til å komme inn, og si: "Kom, nå er alt ferdig!"

Ved 50-årsfeiringen av Verdenserklæringen om menneskerettighetene er kanskje tiden moden for at Den norske kirke uforbeholdent omfavner en ubeskåret menneskerett til trosfrihet og slik bidrar, uten gjenstående reserverasjoner, til å oppfylle en reformatorisk intensjon om å støtte den enkeltes rett til å følge sin egen samvittighet i spørsmål om religiøs tro og livssyn.